

SIDDHAIKA

Déogarh

Otakar Pertold

Výběr z 27. kapitoly z odborného cestopisu

Otakar Pertold: *Ze zapomenutých koutů Indie*, Aventinum, Praha, 1927.

Redakčně upraveno. Foto autor.

Déogarh (doslova: Hrad boží) je hlavní město stejnojmenného okrsku a leží 6,5 km na jihovýchod od železniční stanice Džasídí (Jasidih), na tětivové trati (Chord Line) Východo-indické železnice (East India Railway), vedoucí z Kalkutty přes Burdván, Asansól, Sítárámpur a Kiul do Patny. Domorodci, zejména Bengálci, nyní zpravidla nazývají město Baidjanáth Dhám, což znamená „Dům Baidjanáthův“ nebo „Chrám Baidjanáthův“, označení, které vlastně patří jen hlavnímu chrámu v městě, zasvěcenému Šivovi Baidjanáthovi. Ale jméno toto vlivem hinduismu tak zobecnělo, že se na příklad vyskytá na místě jména Déogarh i v jízdnicích rádech Východoindické železnice, snad kvůli poutníkům, jimž oficiální jméno není tak běžné, jako jméno chrámové.

Tři chrámy ve starém posvátném okrsku v Déogarhu.

Kdežto na východ k Dumce je krajina převážně rovinatá, kolem Déogarhu je několik pahorků a malé pohoří, jež městu dodává zajímavého pozadí. Na jihu města v kruhu o poloměru asi dvaceti kilometrů jsou roztroušeny četné pahorky a návrší. Na východě – na sever od silnice k Dumce – se táhne ve vzdálenosti asi 10 km pohoří zvané Tiúr nebo Trikúta-parvata a na severozápadě nízký pahorek Nandaha Pahár. Na sever od města je les zvaný Dátá-džangal, nazvaný tak po jóginovi, jehož potomci jsou majetníky této půdy.

Na západě města teče potok Jamuná-džór, jež asi kilometr od města pohlcuje řeka Dharuá, která obtéká město na jihu ve vzdálenosti asi jeden a půl kilometru. Kromě toho v nejbližším okolí města je ještě několik potůčků a jsou tam velké vodní nádrže. Poloha města je malebná i jeho okolí je ladné a úrodné. Podnebí je

v Déogarhu suché a zdravé: malárie tam skoro vůbec není a pobyt v Déogarhu skýtá úlevu zejména nemocným stíženým nemocemi dýchacích ústrojů.

Stálého obyvatelstva má Déogarh poměrně velmi málo. Podle posledního sčítání lidu nedosáhl počet jeho obyvatelstva ještě ani 10000 duší. Ale kromě tohoto stálého obyvatelstva je v Déogarhu v každé roční době stále veliké množství poutníků a domorodců, kteří přicházejí, aby pookřáli v tamějším zdravém podnebí, nebo aby tam léčili své choroby. Poutníků přichází do Déogarhu ročně 200000 až 300000, z toho nejvíce o velikých náboženských slavnostech v lednu (až 40000), v únoru (až 100000) a v září (až 40000). Ovšem některá leta přichází poměrně mnohem méně poutníků, což je odvislo od dvanáctiletého cyklu Jupiterova, podle něhož se řídí leta vhodná a méně vhodná pro náboženské poutě.

Veliký chrám Šivy-Baidjanátha v Déogarhu.

Sláva Déogarhu u indických domorodců spočívá v jeho chrámě, zvaném Baidjanáth Dhám („Chrám Baidjanáthův“), jenž je pokládán za božiště nesmírně posvátné a důležité poutnické místo, které se svatostí vyrovná i poutnickým místům na Ganze. Svatost tohoto místa se opírá o rozličná místa ve svatých knihách indických, *puránách*, kde se původ tohoto posvátného okrsku klade až do stříbrného čili druhého věku lidstva, sanskrtsky zvaného *trétá-juga*.

V *Šiva-puráně* se vypravuje, že ve stříbrném věku démon Rávana, král na ostrově Lance, uznal, že jeho sídlo nebude dokonalé, nebude-li v něm sídlet Veliký Bůh čili Mahádéo (Mahádéva), což je jedna z mnohých podob boha Šivy. Proto se odebral Rávana na horu Kailás a prosil boha, aby přišel na Lanku a učinil ji svým stálým domovem. Bůh nevyhověl Rávanově prosbě, ale odkázal ho

na to, že stejný účinek bude mít, postaví-li ve svém sídle jeden z dvanácti symbolů Mahádéova božství, totiž *džjótirlingam*, čili *lingam* kosmického původu.¹ Současně mu dovolil, aby si vzal jeden takový *lingam* z hory Kailásu, ale s tou podmínkou, že vykoná cestu z Kailásu s ním až do svého sídla na Lance bez přerušení. Kdyby se mu to náhodou nepodařilo *lingam* během cesty někde postavil,

zůstane *lingam* pevně vězeti na onom místě na věčné časy. Rávana vzal potom *lingam* a vydal se na cestu na Lanku.

Ostatní bohové, jakmile o tom zvěděli, dostali strach, že se Mahádéo má státí ochráncem sídla démonů a pomocníkem démonského krále, jejich největšího nepřítele, neboť nebylo by potom prostředků, jak jej přemoci, kdyby získal zastánce v Mahádéovi. Proto se bohové sešli k poradě a vymysleli plán, jak by svého nepřítele obelstili. Varuna, vládce vod, vstoupil do vnitřností Rávanových a obtěžoval ho tak, že se Rávana rozhodl sestoupiti na zemi, aby si ulehčil. Jakmile sestopil na zemi – neboť bohové a démoni oné doby létali na svých okřídlených vozech čili *vimánách* ve vzduchu objevil se před ním starý, vetchý bráhman, jenž ve skutečnosti byl však proměněný bůh Višnu, a dal se s ním do hovoru. Rávana nevěda o nastražené lsti, požádal bráhmana, aby mu na několik okamžiků podržel *lingam*, aby mohl jíti na stranu. Bráhman ochotně svolil a přijal od Rávana *lingam*. Démon se pak uchýlil stranou, aby vykonal svou potřebu.

Když se Rávana vrátil na totéž místo, nebylo po bráhmanovi nikde ani potuchy a *lingam* stál na břehu jezera, daleko od místa, kde se Rávana snesl ze vzduchu na zemi. Rávana ihned běžel k místu, kde stál *lingam*, a vší silou se pokoušel *lingam* zvednouti, ale všechno marně. Jsa rozlícen svým neštěstím, pokoušel se násilím uraziti *lingam* od země, ale podařilo se mu uraziti jenom kousíček s vrcholku posvátného symbolu. Vida marnost svého počínání, vrhl se před *lingam* na zemi, a prosil za odpuštění, že tak znesvětil posvátný symbol. Aby usmířil svou vinu, přicházel Rávana denně na toto místo a obětoval *lingamu* úlitby vody, kterou přinášel z pramenů Gangy v Himálaji. Později, aby nebylo třeba denně přinášeti vodu, dal Rávana vykopati studni, do níž nashromáždil vodu ze všech svatých pramenů, řek a nádrží celého světa. Jako místo, kde Rávana sestoupil na zemi, ukazují dodnes místo, zvané Harládžuri, asi 6 km na sever od města. Místo, kde *lingam* utkvěl v zemi, je nynější Déogarh, a *lingam* sám je onen *lingam*, který pod jménem Baidjanáth je uctíván v chrámě déogaržském dodnes.

Je samozřejmo, že tato pověst není stará tradice, nýbrž pozdní výmysl, a že byla sestrojena, aby byl povznesen význam místa, jako poutnického střediska. Nemůžeme proto z ní souditi vůbec nijak na původ a vznik božiště Baidjanát-hova, jež však z docela jiných důvodů musíme uznati rozhodně za velmi starobylé posvátné místo.

Narážku na skutečné poměry spíše zachovala jiná *purána*, totiž *Padma-purána*. V této, snad nejstarší *puráně*, se vypravuje, že Višnu v podobě bráhmana, jemuž Rávana svěřil *lingam*, onen *lingam* řádně zasvětil, když ho postavil na zemi, a k tomuto úkonu použil vody z nedalekého rybníka. Bhíl, jenž byl přítomen tomuto náboženskému úkonu, dostal od bráhmana rozkaz a poučení, jak má v budoucnosti konati každodenní obřad a jak má *lingam* omývati vodou z onoho

Starý chrám Šivův v Déogarhu.

rybníka. Protože však Bhíl neměl nádoby, přinášel potřebnou vodu k omývání *lingamu* v ústech.

Tuto pověst doplňuje jiné podání, které však není obsaženo v *puránách*, nýbrž se udrželo jen v paměti okolního lidu. V tomto podání se vypravuje, že *lingam* po smrti Rávanově zůstal zanedbán a nikdo se nestaral o jeho kult, až konečně ho našel divoký

lovec, jménem Baidžu. Tento lovec přijal *lingam* za svého boha, denně ho uctíval a nazýval ho Baidžuovým Pánem, Baidžunáth, a z toho prý povstalo jméno Baidjanáth.²

Tradice *Padma-purány* i tradice místního lidu ukazuje na to, že místo bylo asi původně starobylým božištěm místních praobyvatelů neárijského původu, jež árijská tradice zpravidla označuje jménem Bhíl, nebo je popisuje jako divoké lovce. Ale kromě tradice tomu nasvědčuje i skutečnost, že totiž tato krajina ještě do nedávna byla obydlena Santály, kteří odtud ustoupili, jen puzeni jsou svým neodolatelným, vrozeným pudem táhnouti na východ. Baidjanáth žije pak v santálské tradici dodnes, ačkoli jako místo původně bráhmanského kultu.

Bengal District Gazetteer, Santal Parganas, cituje santálskou tradici o Baidjanáthu, jak ji zachoval Sir William Hunter ve svých *Annals of Rural Bengal*. Tato tradice vypravuje: „Za starých zlatých časů se usadila tlupa bráhmánů na břehu překrásného horského jezera, u něhož stálo svaté město. Kolem dokola nebylo nic jiného než kopce a lesy, v nichž bydleli černí lidé. Bráhmani postavili svůj symbol boha Šivy nedaleko jezera a obětovali mu. Ale černí lidé neobětovali mu, nýbrž obětovali třem kamenům, které uctívali již jejich otcové, a jež lze dodnes spatřiti u západního vchodu do města. Bráhmani kromě toho orali zemi a čerpali vodu z jezera, aby touto živili zemi. Ale horalé lovili a rybařili jako před tím, nebo pásli svá stáda, zatím co jejich ženy obdělávaly kousky půdy mezi lesy a pěstovaly na nich kukuřici a proso. Za čas bráhmáni, majíce znamenitý výtěžek z polí a vidouce, že země je nadmíru úrodná, zlenivěli, oddali se rozkošnictví a jenom zřídka obětovali svému bohu. To viděli černí lidé, kteří přicházeli pravidelně uctívati své veliké kameny a divili se tomu čím dále tím více. Konečně jeden z nich, muž silný a bohatý dobyt看m všeho druhu, jménem Baidžu, se rozlítil nad prolhaností a marností bráhmánů a přísahal, že bude každého dne bít jejich boha kyjem, dříve než se dotkne své potravy. To také dělal. Ale jednoho dne se

mu zaběhli volí do lesa a celý den ztrávil, honě je a hledaje. Konečně k večeru přišel unavený a upocený, mrzutý a hladový, rychle se vykoupal v jezeře a usedl k večeři. Když chtěl vztáhnouti ruku po jídle, vzpomněl si na svou přísahu a přes svou únavu a zemdlenost vyskočil, uchopil kyj, běžel na břeh jezera, kde stál *lingam*, a mocně je udeřil. Vtom se z ničeho nic objevila na jezeře postava, blyštící se šperky a drahokamy, vystupující z vody, a pravila: »Hle, muži, jenž zapomínáš na hlad a únavu, abys mě bil, zatím co moji kněží spí doma se souložnicemi a nedávají mi ani pítí ani jísti, přej si, co chceš a bude ti dáno.« Baidžu odpověděl: »Jsem silný a mám bohatství dobytka. Jsem vůdcem svého lidu. Co ještě potřebuji? Ty sluješ Pán (*nátha*), nechť i já tak sluji a nechť i toto božiště tak sluje po mně.« »Budiž,« odpověděl bůh, »od nynějška se budeš jmenovati Baidžunáth a toto místo ponese tvé jméno na věčné časy.«“

Vchod do chrámu Baidjanáthova.

Tato pověst jistě není v této podobě příliš stará, ale jistě je v ní jádro starší pověsti a zrnko historické pravdy, byť i o tom hinduističtí Indové sebe více pochybovali. Je to tím pravděpodobnější, že dodnes jsou v Déogarhu ony tři velké kameny, u západního vchodu města, které uctívali oni černí lidé, ačkoli i těch se nyní zmocnil hinduistický kult. Rozhodně ze všeho vyplývá, že Déogarh byl již dávno před tím náboženským a kult-

ním střediskem, než přišel tam hinduistický kult. Ostatně kult kamenů, zvláště kamenů vejčitých a válcovitých, jaké nyní hinduismus uctívá jako *lingamy*, je vůbec svým původem kult indických praobyvatelů, původně cizí Árijům i Drávidům. Proto také všechna božiště, kde Indové uctívají tak zvaný *svajambhú lingam*, to jest *lingam*, mající svou podobu od přírody. Proto i puránské pověsti je vždy uvádějí v souvislost s Bhílý nebo alespoň s nějakým divokým lovcem.

Náš bráhmanský průvodcerazil nám cestu davem, stále něco žvatlaje a ukazuje na okolní krámký, kde byly vystaveny rozličné obrázky bohů, sošky, *lingamy*, lahvičky s posvátnou baidjanáthskou vodou a jiné věci hinduistického kultu. Na otázku, kam nás vede, odpověděl, že do velikého chrámu čili Baidjanáth Dhámu; jenž je středem šivovského kultu v Déogarhu a největší místní pozoruhodností.

Vtom jsme již zahrnuli z hlavního bázaru do úzké uličky, která vede k východnímu vchodu do chrámu, jenž je nyní hlavním vchodem. Ulička byla přeplněna lidem, zejména ženami. Bylo mezi nimi mnoho na první pohled churavých. Skoro všechny ženy byly bohatě tetované na pažích a na horní části těla, zjev, který je v západní části Indie – zvláště kolem Bombaye – vzácností. V davu se prodírali nosiči s nosítky, v nichž se pravděpodobně daly nésti do chrámu některé bohatší

ženy. Bráhman jen stěží nám razil cestu a skutečně jsme si oddychli, když jsme stanuli před chrámovou branou.

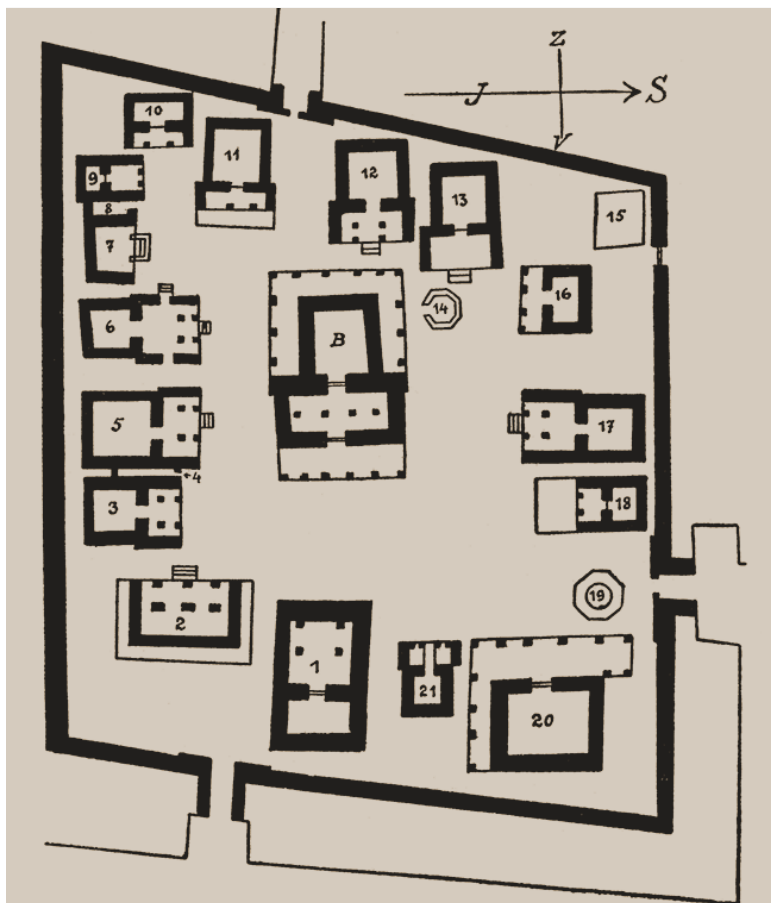
První moje otázka, kterou jsem tu dal bráhmanovi, byla, zda je chrám volně přístupný i Evropanu. Na tuto otázku odpověděl bráhman se sebevědomým úsměvem: „Není; ale když jdete se mnou, můžete vstoupiti všude, kam mají přístup nebráhmani.“ Tato odpověď mě uspokojila, ačkoliv jsem dobře věděl, kam míří, že se totiž za ní skrývá nárok na tučný bachšíš. Bráhman nás vedl potom do brány a v ní nalevo do úzké temné chodby, která vedla ke stejně úzkým a temným schodům. Po těchto schodech jsme vystoupili do jakéhosi loubí na jižní straně brány. Byla to tak zvaná *naubat-kháná*, čili místnost pro hudebníky, kteří tam vyhrávají při velkých náboženských slavnostech.

Z *naubat-khány* se rozevřel před námi nádherný pohled na celé božiště, jež leželo před námi jako plastický plán. V žádném indickém chrámě, který jsem kdy viděl, nebylo tak vhodného místa, z kterého by bylo lze shlédnouti uspořádání posvátného okrsku jako právě v Déogarhu. Před námi leželo skoro čtvercové nádvoří, uprostřed něhož stál jednoduchý, ale massivní chrám s ochozem a vysokou zděnou věží neobvyklého tvaru, tyčící se do výše alespoň 25 m nad úroveň dvora. Po obou stranách bylo nádvoří vroubeno menšími chrámy a chrámky, stavenými celkem ve stejném slohu. Nádvoří se hemžilo věřícími, kteří přišli vykonati svou pobožnost, jak bylo viděti z toho, že každou skupinu vedl bráhman ustrojený podobně jako náš průvodce.

Když jsem se dosti nadíval na shon a život v chrámovém nádvoří a dosti se nabožoval hmotným stavbám svatostánků, začal jsem se dotazovati našeho průvodce na podrobnosti a na určení jednotlivých chrámků. Bráhman nejprve obrátil mou pozornost k velikému chrámu uprostřed, vykládaje mi, že to je vlastní Baidjanáth Dhám, kde je uložen onen Rávanův *džjótirlingam* (na plánu označen písmenem B).

Lingam je – jak mi vykládal bráhman – uprostřed čtvercové temné svatyně, je prý válcovitý, asi 13 cm v průměru a trčí uprostřed veliké, čtvercové, čedičové desky, vynikajíc jenom asi 10 cm nad jeho rovínu. Protože je zřejmě do otvoru desky zasazen a snad deskou i proniká, je ve skutečnosti mnohem delší, což se však nedá zjistiti, protože svatyně je přístupná jenom bráhmanům. Vrchol *lingamu* je prý odražen, takže je na jedné straně nižší než na druhé; a právě toto porušení *lingamu* přičítá hinduistická legenda Rávanovi, santálská Baidžuovi. Podle bráhmanova tvrzení je prý za *lingamem* ve svatyni horké zřídlo.

Ve východním rohu severní části sloupového ochozu je kamenná nádržka, kam stéká voda a mléko, jímž každodenně bráhmani omývají posvátný kámen. Tato voda se pokládá za nesmírně posvátnou a poutníci ji pijí, maží si ní oči nebo choré části těla a odnášejí ji s sebou domů pro ty z rodiny, kdo se nemohou sami vypraviti do chrámu. Kolem chrámu je stálý shon poutníků, již se buď tlačí na ve-

Plán chrámu Baidjanáthova v Déogarhu

B. Chrám Šiva Baidjanátha (Šankara)

1. Chrám bohyně Gaurí	10. Chrám boha slunce (Súrja)	16. Chrám božského páru
2. Chrám Kártikéžuv	11. Chrám bohyně Bagla-dévi	Hara-Gaurí
3. Chrám Ganešuv	12. Chrám zasvěcený národ.	17. Chrám bohyně Káli
4. Chrám Brahmuv	hrdinům Rámovi, Lakš-	18. Chrám boh. Annapúrny
5. Chrám bohyně Sandhjá-dévi	mánovi a Džánčkovi	19. Studně zvaná Univanš-
6. Chrám boh. Kála-Bhairavy	13. Chrám bohyně Ananda-	čandrakúp
7. Chrám Hanumantuv	Bhairavy	20. Chrám Lakšmi a Nárá-
8. Chrám bohyně Manasy	14. Chrám bohyně Gangy	jana
9. Chrám bohyně Sarasvatí	15. Podzdivka pro trůn velé-	21. Chrám Šiva Modrohřblého
	knězův	(Nilakantha)

Plán chrámu Baidjanáthova v Déogarhu.

randu, aby získali této posvátné vody, nebo kteří obřadně obcházejí chrám před tím, než si naberou vody, nebo než odejdou od chrámu.

Zatím co mi bráhman vykládal podrobnosti, jak je hlavní chrám uspořádán, a vypravoval mi některé puránské pověsti o původu chrámu, s úžasem jsem se díval, jak dole na dvoře jeden z bráhmanů přijal od kteréhosi poutníka nějaký balíček, který vymrštil do výše. Z balíčku se rozvinula dlouhá stužka, která se konečně zachytila na vrcholku věže chrámu Baidjanáthova. To bylo uvítáno mezi poutníky radostným voláním, do něhož se mísilo temné mumlání bráhmanů, pronášejících posvátnou slabiku *óm*. Potom utíkal bráhman, drže druhý konec stužky ke chrámku po naší levici bezprostředně

před námi, mnohem nižšímu než hlavní chrám, ale zase mnohem většímu než všechny ostatní chrámky v posvátném okrsku. Stanuv opodál, dovednou rukou mrštil stužkou (pravděpodobně na konci zatíženou), jež se jako laso otočila kolem vrcholku tohoto chrámku, což opět bylo uvítáno všeobecnou pochvalou.

Teprve nyní jsem si všiml, že oba chrámy jsou již spojeny několika takovými stužkami a ihned jsem se tázal, k čemu stužky slouží. Bráhman mi ochotně vykládal, že menší chrámeček po naší levé straně je chrámeček bohyně Gaurí, manželky Šivovy (na pláň č. 1). Obřad, který jsem právě viděl a vám tuto popsal, a k němuž poutníci obětují potřebnou látku, představuje prý sňatek boha Šivy čili Šankary s bohyní Gaurí. To je onen pár bohů, kteří jako Gaurí-Šankara sídlí na dvou vrcholné, stejnojmenné hoře vysoko v Himálaji, sesílajíce odtamtud požehnání lidstvu v podobě samorostlých *lingamů* jako je onen uctíváný pod jménem Baidjanáthovým v tomto chrámě.

Kolem dokola nádvoří stojí devatenáct větších nebo menších chrámků, zasvěcených rozličným božstvům, většinou šivovského pantheonu. Toliko jediný chrám v severovýchodním rohu nádvoří je zasvěcen višnuovské dvojici Lakšmí a Nárájanovi (na pláně č.20). Dva z chrámků jsou pouhé přístřešky mezi dvěma většími chrámy. Je to především chrám zasvěcený bohu Brahmovi (č.4), ležící v mezeře mezi chrámem Ganéšovým (č.3) a mezi chrámem bohyně Sandhjá-dévi. Druhý z takovýchto přístřešků, ale již poněkud větší, je chrámek bohyně Manasá-dévi (č.8) mezi chrámem Hanumantovým (č.7) a chrámem bohyně Sarasvatí (č.9).

Nádvoří chrámu Baidjanáthova s menšími chrámky.

V severozápadním rohu nádvoří (č.15) je vyvýšená podezdívka, na níž stává při instalační slavnosti trůn nového chrámového velekněze, zvaného tu *ódžhá* nebo *sardár pándá*. Dveře v ohradní zdi hned vedle této podezdívky vedou do soukromé residence tohoto vysokého kněžského hodnostáře, která se nazývá obyčejně *bhitár-khánd*. V severní ohradní zdi je také druhá brána, jež vede k jezeru. Jezero sluje Šivagangá a je asi 300 m dlouhé a 200 m široké. Je

to vlastně přirozené údolí, jež bylo na jedné straně přehrazeno údolní přehradou. Jezero má prý pramenitou vodu a jsou prý u něho (nebo snad v něm) také horké, léčivé prameny, jež asi původně založily slávu tohoto místa, mnohem dříve než tu zakotvil kult Šivy Léčitele, neboť to je jediný správný význam jména Baidjanátha. Poněkud na západ je menší jezero, jež v suché době vysychá, a které se nazývá Mánasaróvara. S velikým jezerem je spojuje potůček Karmanásá.

Před branou vedoucí k jezeru je veliká studně, zvaná Unívaňš Čandrakúp (na pláně č.19). O této studni lid věří, že je to ona nádrž, kterou Rávana vyhrabal svým šípem; a že obsahuje ve shodě s legendou *Padma-purány* vody všech posvátných míst celého světa. Proto každý poutník chce alespoň trošičku této vody získati a proto je studně stále obležena horlivými poutníky. V době velikých slavností bývá u této studně o život – jak mi řekl náš průvodce – a proto musí býti zřízeno kolem zábradlí a poutníci jsou vpouštěni ke studni jenom v malých hloučcích.

Když jsem si dostatečně prohlédl chrám, na všechno se povídavého bráhmana vyptal a vyfotografoval několik snímků všemi směry, vyzval nás bráhman, abychom šli za ním. Sestoupili jsme nyní zase dolů a ve bráně nás vyzval, abychom si zuli boty. Když jsme tak učinili, odevzdal naše střevíce bráhmanškému hochovi, který tam stál a poručil mu, aby nám je hlídal. Potom nás vedl do chrámového

nádvoří. Vedl nás od chrámu ke chrámu, u každého nám vykládal, kterému božstvu je zasvěcen, kdo a kterého roku jej postavil. Poutníci se chvílemi kolem nás shlukovali a vysílali směrem k nám zlostné a divoké pohledy, ale bráhman každého, kdo se k nám chtěl přiblížit, rázně až skoro hrubě okřikl, že každému okamžitě přešla chuť něco proti nám podniknouti.

Při tom nám bráhman vykládal podrobnosti chrámové bohoslužby a způsob, jak věřící konají tu svou pouť. Vlastní rituál je velmi jednoduchý a zvláštních modliteb a posvátných formulí je málo; všechny jsou obsaženy v *Baidjanáth-máhátmjamu*, jenž v podstatě je výtahem z rozličných *purán*, hlavně *Šiva-purány*. Každodenní obřad záleží v tom; že bráhman leje vodu na *lingam*, načež ho natře santalovou mastí, obětuje květiny a něco rýže. Věřící obětují při této příležitosti stříbrné a zlaté peníze. Obětovati měďáky není dovoleno, protože by to prý bylo urážkou boha. Myslím však, že příčinou zákazu je, že by dary měďáků vynesly mnohem méně kněžím, než dary zlata a stříbra. Bohatí lidé obětují roucha, koně, krávy, nosítka a jiné cenné předměty. Věnování napíše poutník na bélový list, který položí v chrámě a který kněží večer vymetou. Ale slib daru takto učiněný každý poutník vyplní, neboť se bojí hněvu boha, kdyby svému slibu nedostál.

Bohu obětují také listy bélové, jež však musí býti jen s hory Trikúta parvata, protože si bůh prý jiných nepřeje. Bohu nejmilejší voda je prý voda z pramenů Gangy, vysoko v Himálaji nedaleko Badrináthu a z jezera Mánasarovara v Tibetě. Proto poutníci a kajícníci, kteří si chtějí získati obzvláštní zásluhu, přinášejí tuto vodu ve velikých nádobách. Jinak přinášejí poutníci alespoň vodu z toku řeky Gangy v nížinách, hlavně ze slavných poutních míst na Ganze. Touto vodou musí každý poutník pokropiti květy, které přinese obětovati bohu. Pro ty, kdo z jakýchkoli důvodů nemohli přinést s sebou ganžské vody, prodávají ganžskou vodu bráhmani v bázáru v zapečetěných lahvičkách, na nichž je původ osvědčen podpisem velekněze. Myslím však, že přes podpis velekněze je voda nanejvýše z déogarhského jezera, ne-li dokonce z městského vodovodu.

Náboženský tanečník v Déogarhu.

otevřenými dveřmi chrámovými *lingamu* a dá bráhmanovi květy pokropené ganžskou vodou, aby je za něho obětoval. Potom si lehne na holé dláždění chrámo-

vého loubí a leží tam až do příštího rána. Potom vstane, vykoná své kastovní modlitby, pokloní se *lingamu*, napije se vody z nádrže na severní straně loubí, kam stéká voda, kterou bráhmani omývají *lingam*, a zase ulehne v loubí. To opakuje po tři dny a tři noci, při čemž zachovává přísný půst a vůbec nic nejí. V této době se projeví milost boží poutníkovi tím, že mu bůh sešle sen, v němž mu řekne: „Jdi domů, jsi zdrav!“ nebo podobně, podle toho, co si přál. Nesešle-li bůh poutníkovi blahověstný sen, rozumí se tomu tak, že poutník je takový hříšník, že si vůbec nezaslouží boží milosti.

Zatím čas pokročil a bylo nezbytně nutno pomýšlet na návrat na nádraží, neboť vlak měl jeti před čtvrtou hodinou a nebyl bych ho chtěl zmeškati, protože jsem chtěl, abychom se dostali na noc do Gaje. Bráhman nás chtěl ještě vésti severní branou k jezeru, ale musel jsem se spokojiti pouhým pohledem skrze bránu, ač bych byl nesmírně rád viděl ony horké prameny, o nichž se mi bráhman byl zmiňoval.

1. *Lingam* je kámen vejčitého nebo válcovitého tvaru, v němž Indové nyní vidí mužský pohlavní úd a pokládají jej za symbol plodivé síly Šivovy. *Džjótirlingamy* jsou malé *lingamy* z podivného černého kamene, jenž – pokud jsem měl příležitost takovéto *lingamy* viděti – je pravděpodobně meteorického původu. Tomu by ostatně nasvědčovalo i jméno *džjótis*, znamenající sice „oheň“, ale vedle toho i „nebeské těleso“, „hvězda“.

2. To je jistě lidová etymologie. *Baidja* je bengálský tvar sanskrtského slova *vaidja*, jež znamená „lékař“, „léčitel“. Jméno Baidžu, jež se dosti často vyskytá u neárijských kmenů, je jenom neárijská výslovnost slova *baidja*, takže je tu postup zrovna opačný, než jak tvrdí legenda. *Nátha* je sanskrtské slovo, znamenající „pán“, „velitel“ a je v indických jazycích běžným označením boha. Baidjanáth znamená tedy „Pán Léčitel“ a vztahuje se asi jistě k léčivé moci místních pramenů. Ostatně Šiva Baidjanáth je uctíván po celé Indii všude, kde se vyskytá pramen, mající zázračnou léčivou pověst.